



СЕКЦІЯ 6 ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6 (477)

СИСТЕМА ПРАВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Краснова Ю.А., к.ю. н., доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стаття присвячена аналізу наукових підходів до визначення права екологічної безпеки, його правових інститутів і співвідношення з іншими галузями права. На підставі отриманих результатів дослідження запропонована сучасна модель системи права екологічної безпеки.

Ключові слова: право екологічної безпеки, система права, правові інститути, право екологічної безпеки як наука, право екологічної безпеки як навчальна дисципліна.

Статья посвящена анализу научных подходов к определению права экологической безопасности, его правовых институтов и соотношения с другими отраслями права. На основании полученных результатов исследования предложена современная модель системы права экологической безопасности.

Ключевые слова: право экологической безопасности, система права, правовые институты, право экологической безопасности как наука, право экологической безопасности как учебная дисциплина.

Krasnova Yu.A. THE SYSTEM OF ECOLOGICAL SAFETY LAW

The article is devoted to the analysis of scientific approaches to the definition of the right of environmental safety, its legal institutes and relations with other branches of law, on the basis of which the modern model of the system of the right of ecological safety is proposed.

Key words: right of ecological safety, system of law, legal institutes, right of ecological safety as science, right of ecological safety as educational discipline.

Згідно з положеннями загальної теорії права, галузь права, яка претендує на визнання її самостійною, має бути об'єктивно відособленою у межах системи права сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних правових норм, об'єднаних спільністю предмета і методом правового регулювання. Право екологічної безпеки, як галузь, спрямоване на основні, якісно специфічні види суспільних відносин, що за своїм глибинним суспільно-економічним і соціально-політичним змістом вимагають відокремленого, юридично своєрідного регулювання [1, с. 29], яке неможливе без чіткої побудови системи такої галузі права.

З метою визначення самостійності права екологічної безпеки в системі права України досліджено особливості формування цієї галузі.

Перед тим як перейти до питання розкриття системи права екологічної безпеки треба зазначити, що поняття права екологічної безпеки найбільш комплексно досліджено В.І. Андрейцевим, який на основі наукових підходів обґрунтував необхідність виокремлення комплексної галузі права – права екологічної безпеки [2, с. 11–23]. Водночас його погляди на цю сферу зазнавали істотних змін. Спочатку вчений розглядав питання правового забезпечення екологічної безпеки та включав їх до Загальної частини екологічного права [3, с. 28]. Власне правове забезпечення екологіч-

ної безпеки В.І. Андрейцев пропонував розглядати через механізм такого забезпечення, та визначав його як сукупність державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної підвищувати рівень екологічної безпеки, запобігати погіршенню екологічного стану та виникненню небезпеки для населення і природних систем, локалізувати прояви екологічної небезпеки [3, с. 94].

Пізніше, зважаючи на зміни в законодавстві та державній політиці, В.І. Андрейцев розглядає право екологічної безпеки як систему правових норм та інших засобів, які спрямовані на створення правових умов для реалізації суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та захист його в разі порушення, а також регулювання відносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності, з метою запобігання погіршенню екологічної ситуації, виникненню небезпеки для природних систем, населення, інтересів держави і юридичних осіб, та запровадження у разі виникнення екологічної небезпеки системи заходів з ліквідації небезпечних наслідків, визначення режиму використання екологічно небезпечних територій і об'єктів, встановлення особливого статусу осіб, що постраждали від негативних наслідків природної стихії чи техногенного впливу, досягнення режиму безпечного існування населення та стану довкілля на місцевому, регіональному і транснаціональному рівнях

[2, с. 22]. Інакше кажучи, право екологічної безпеки розглядається вже у значенні комплексної галузі права.

Проте, з огляду на сучасні тенденції в дослідженні екологічного права, право екологічної безпеки можна розглядати і як відповідну систему: а) спеціальних правових норм і правових відносин, що виникають під час їх реалізації, тобто як галузь права; б) відповідних форм, в яких такі правові норми існують, тобто як галузь законодавства; в) наукових поглядів на відповідне об'єктивне явище даної галузі, тобто як галузь правової науки, наукову спеціальність; г) навчальних тем і засобів передачі відповідних знань, тобто як навчальну дисципліну.

Передусім право екологічної безпеки доцільно розглядати як правову науку і навчальну дисципліну, що являє собою систему поглядів, наукових підходів до поняття, предмета, об'єктів, системи цієї галузі та роз'яснює сутність її правових норм, формує її зміст. Наука права екологічної безпеки досить молода. Вона почала розвиватися в Україні в межах екологічного права з 90-х р. ХХ ст. на підставі закріплених у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. правових засад, як-от поняття «екологічна безпека», принципи забезпечення екологічної безпеки, суб'єктивне право на екологічну безпеку, сфери господарювання, де мають бути додержані вимоги екологічної безпеки. У зв'язку з цим, систему права екологічної безпеки як правової науки та як навчальної дисципліни можна розглядати через її загальну, особливу та спеціальну частини.

В Україні наукові дослідження загальних проблем становлення права екологічної безпеки започатковані київською школою екологічного права [3, с. 87–100; 2], де свого часу були запроваджені відповідні навчальні дисципліни та спецкурси [4; 5; 6], які стали основою для їх введіння в інших навчальних закладах [7]. Вчення про право екологічної безпеки ґрунтується на наукових працях, присвячених дослідженню питань правового забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування [8], формуванню та становленню ядерного права України [9], правовим аспектам екологічного ризику [10] тощо.

Це дало поштовх стрімкому розвитку подальших наукових досліджень, які можна розглядати як такі, що формують власне систему права екологічної безпеки за такими напрямками:

1) дослідження Загальної частини права екологічної безпеки: правові засади здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні [11]; право громадян на безпечне навколишнє природне середовище [12]; реалізація права на екологічну безпеку в Україні [13]; оптимізація законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки [14];

2) дослідження Особливої частини права екологічної безпеки, у значенні особливостей правового забезпечення екологічної безпеки у різних сферах господарювання, зокрема:

– у генно-інженерній діяльності: правове забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності [15];

– у промисловості: правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності [16]; правове регулювання екологічної безпеки у сфері видобування нафти та газу в Україні [17];

– на транспорті: правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі автомобільного транспорту [18]; правове забезпечення екологічної безпеки у діяльності залізничного транспорту [19]; правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі авіації [20];

– у сільському господарстві: економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції [21]; правове регулювання екологічної безпеки у сфері сільськогосподарського виробництва [22];

– при поводженні з відходами: правове забезпечення поводження з небезпечними відходами [23]; правове регулювання поводження з побутовими відходами в Україні [24]; правове регулювання поводження з радіоактивними відходами в Україні [25];

– при плануванні та забудові міст: організаційно-правові засади забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові міст України [26];

– у процесі приватизації земель: правове забезпечення вимог екологічної безпеки у процесі приватизації земель в Україні [27];

– особливості правового забезпечення захисту довкілля від впливу небезпечних об'єктів та факторів: правові засади дотримання правил радіаційної безпеки за законодавством України [28]; правове регулювання запобігання негативному впливу на довкілля об'єктів підвищеної екологічної небезпеки [29];

– особливості правового забезпечення екологічної безпеки на територіях, потерпілих від надзвичайних ситуацій: правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні [30]; правове забезпечення екологічної безпеки на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення [31] тощо; правове регулювання захисту територій і громадян під час надзвичайних екологічних ситуацій в Україні [32];

3) дослідження засад Спеціальної частини права екологічної безпеки: удосконалення законодавства України про екологічну безпеку в контексті міжнародно-правових зобов'язань [33]; актуальні проблеми узгодження законодавства у сфері екологічної безпеки України з вимогами і принципами міжнародного та європейського права [34]; правове забезпечення екологічної безпеки Європейського Союзу [35].

Для кращого сприйняття майбутніми юристами засад права екологічної безпеки, з даної навчальної дисципліни в Україні публікуються навчальні посібники: «Право екологічної безпеки» [2]; «Правове регулювання екологічної безпеки в Україні» [36]; «Проблеми права екологічної безпеки» [37], а також видаються спеціальні монографії [38].

Право екологічної безпеки, як комплексна галузь права, також може мати свою систему, тобто науково обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, що



складають його основу. За такою системою можуть розміщуватися норми в єдиному правовому акті, в якому зібрані основні норми галузі (кодекс, закон – Ю. К.). Але така науково обґрунтована послідовність системи законодавства не завжди подібна до системи галузі права, оскільки низка норм інших актів, які регулюють цю галузь, системою не охоплені. Норми галузі права екологічної безпеки не лише не кодифіковані, а й не систематизовані. Тому у цьому разі мова може йти лише про наукову класифікацію норм, які закріплені різними нормативними актами [39, с. 129–130].

Визначення системи сучасного права екологічної безпеки України ускладнюється тим, що жодним законодавчим актом вона не встановлена. Лише одним актом передбачено її окремі структурні частини – це Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. (Преамбула, ст. 3, 9, 12, 50–59 та інші – Ю. К.). Однак, цей закон лише називає ті види діяльності, під час здійснення яких передбачена необхідність забезпечення екологічної безпеки.

Керуючись загальними підходами науки екологічного права до системи цієї галузі, доцільно систему права екологічної безпеки розглядати таким чином. Правові норми, що формують таку галузь можна поділити на норми її загальної, особливої і спеціальної частини. До загальної частини права екологічної безпеки пропонується відносити норми, що: характеризують предмет, методи, принципи, завдання галузі відповідно до чинного законодавства (ст. 16, 50 Конституції України; ст. 1, 3, ч. 3 ст. 5, 9, 10, 11, р. XI Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» – Ю. К.); визначають систему та повноваження органів державної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки; окреслюють основні правові засоби забезпечення екологічної безпеки і види відповідальності за порушення законодавства в зазначеній галузі [3, с. 87–100].

До особливої частини права екологічної безпеки в науці пропонується відносити норми, що детально регламентують забезпечення екологічної безпеки у різних сферах суспільної діяльності [2, с. 15]. Однак, визначення системи особливої частини права екологічної безпеки є більш складною проблемою. Перш ніж аналізувати її, слід зазначити, що ця галузь містить у своїй структурі не тільки правові інститути, а й підгалузі. Сучасна наука екологічного права підгалуззями права екологічної безпеки називає забезпечення екологічної безпеки від хімічного, фізичного, біологічного та радіоактивного впливу. Кожна з цих структурних частин може мати власну загальну частину і принципи. У той же час на них впливає дія загальної частини права екологічної безпеки, що дозволяє врегульовувати питання забезпечення екологічної безпеки в окремих сферах економіки. Звичайно, такий підхід є досить умовним, проте він не вирішує проблеми визначення особливостей правового забезпечення екологічної безпеки у галузях економічної діяльності, оскільки, здебільшого, галузеве законодавство містить

відсилочні норми до природоохоронного законодавства, або містить значну кількість підзаконних нормативних актів різного рівня, які тим чи іншим чином намагаються розв'язати такі завдання. Через це і на науковому рівні розкриття питань правового забезпечення екологічної безпеки відбувається за двома напрямками: а) за видами шкідливих впливів [40, с. 272–297; 36]; б) за видами екологічно небезпечних видів діяльності [41, с. 119–165; 42, с. 119–136].

За основу формування спеціальної частини права екологічної безпеки можна взяти норми міжнародного, європейського законодавства і законодавства інших країн в означеній сфері, з урахуванням адаптації, імплементації та оптимізації таких норм у національному законодавстві.

Цікавим, на нашу думку, є науковий підхід до формування змісту навчального посібника «Проблеми права екологічної безпеки» [37], підготовленого фахівцями з екологічного права провідних вищих навчальних закладів України. Структура навчального посібника формується з 4 навчальних модулів, присвячених таким питанням:

перший модуль – правове регулювання колективних форм забезпечення суб'єктивних прав громадян на екологічну безпеку. До його складу входять такі теми: 1) правові засади забезпечення екологічної безпеки населених пунктів, рекреаційних і лікувально-оздоровчих зон і територій; 2) правові проблеми забезпечення екологічної безпеки, захисту населення та територій за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного і природного характеру; 3) проблеми правового режиму зон надзвичайних екологічних ситуацій, реалізації та захисту правового статусу постраждалих у надзвичайних екологічних ситуаціях;

другий модуль – організаційно-правові форми гарантування права громадян на екологічну безпеку – складається з таких тем: 1) правові проблеми оцінки впливу на навколишнє середовище як гарантії забезпечення екологічної безпеки; 2) правові проблеми дозвільної системи як засобу забезпечення екологічної безпеки; 3) правове регулювання екологічного інформаційного забезпечення та його місце у системі екологічної безпеки; 4) правове регулювання екологічного аудиту й екологічного страхування в системі права екологічної безпеки; 5) правове регулювання екологічної стандартизації, нормування і сертифікації в системі права екологічної безпеки; 6) проблеми формування інституту юридичної відповідальності у сфері забезпечення екологічної безпеки;

третій модуль – правові засади забезпечення екологічної безпеки під час здійснення екологічно небезпечних видів господарювання. Він спрямований на дослідження практики реалізації принципу «екологізації» у різних сферах господарювання: 1) правове регулювання екологічної безпеки космічної діяльності; 2) правові засади забезпечення екологічної безпеки у промисловості; 3) правові засади забезпечення екологічної безпеки в гірничодобувній і переробній промисловості; 4) правові засади забезпечення

екологічної безпеки на транспорті; 5) правові засади забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві; 6) правові засади забезпечення екологічної безпеки в ядерній та енергетичній сферах; 7) правові засади забезпечення продовольчої, біологічної та генетичної безпеки як складових екологічної безпеки; 8) правові засади забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України; 9) правові засади забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами; 10) правові засади забезпечення екологічної безпеки під час роботи з небезпечними хімічними речовинами;

четвертий модуль – міжнародно-правовий аспект забезпечення екологічної безпеки. Він містить: 1) актуальні проблеми узгодження законодавства у сфері екологічної безпеки України з вимогами і принципами міжнародного та європейського екологічного права; 2) правове забезпечення екологічної безпеки Європейського Союзу.

Недоліком наведеного посібника є відсутність розгляду положень Загальної частини права екологічної безпеки, яка має розкривати основні засади формування цієї галузі чи підгалузі права, її місця в екологічному праві України тощо. Тому є актуальним питання про визначення на науковому рівні загального підходу до комплексного розкриття системи права екологічної безпеки, що не лише спростить методологію його викладення в навчальних закладах, а й певним чином вплине на формування національного законодавства з цих питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каракаш І.І. Поняття та визначення екологічного права. Екологічне право України : [підруч. для студ. вищих навч. закладів] / І. І. Каракаш – Одеса: Фенік, 2012. – С. 29–31.
2. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посібник] – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
3. Андрейцев В.І. Екологічне право : [курс лекцій: навч. посібник для юрид. фак. вузів] – К.: Вентури, 1996. – 208 с.
4. Андрейцев В.І. Програма курсу «Право екологічної безпеки» : [для студентів юридичного факультету] / В.І. Андрейцев. – К., 2001. – 25 с.
5. Андрейцев В.І. Програма спецкурсу «Правове забезпечення екологічної безпеки» : [для спеціалістів спеціалізації «Земельне і екологічне право»] / В.І. Андрейцев. – К., 2002. – 14 с.
6. Андрейцев В.І. Програма спецкурсу «Проблеми права екологічної безпеки» : [для магістрів спеціалізації «Земельне і екологічне право»] – К., 2001. – 8 с.
7. Краснова Ю.А. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Право екологічної безпеки» : [для ОКР «Магістр» спеціальності «Правознавство»] / Ю.А. Краснова – К. : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012. – 61 с.
8. Ковальчук Т.Г. Правові питання забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Т.Г. Ковальчук ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 1996. – 20 с.
9. Балюк Г.І. Проблеми формування та становлення ядерного права України : автореф. дис. ... д. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Г.І. Балюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 33 с.
10. Фролов М.О. Правові аспекти екологічного ризику : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.О. Фролов ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка – К., 2001. – 211 с.
11. Бондар Л.О. Правові засади здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Л.О. Бондар ; Національний університет «Одеська юридична академія» – О., 2001. – 206 с.
12. Бредіхіна В.Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.Л. Бредіхіна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
13. Третяк Т.О. Реалізація права на екологічну безпеку в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Т.О. Третяк ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – К., 2011. – 16 с.
14. Власенко Ю.Л. Оптимізація законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Ю.Л. Власенко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 20 с.
15. Струтинська-Струк Л.В. Правове забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Л.В. Струтинська-Струк ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – К., 1999. – 18 с.
16. Барбашова Н.В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н.В. Барбашова. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – К., 2005. – 20 с.
17. Макаренко Н.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері видобування нафти та газу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н.А. Макаренко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – 18 с.
18. Бригадир І.В. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі автомобільного транспорту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / І.В. Бригадир ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2008. – 20 с.
19. Антонюк У.В. Правове забезпечення екологічної безпеки у діяльності залізничного транспорту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / У.В. Антонюк ; Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. – К., 2009. – 20 с.
20. Краснова Ю.А. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі авіації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Ю.А. Краснова ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 19 с.
21. Романко С.М. Економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С.М. Романко ; Національний аграрний університет України. – К., 2008. – 19 с.
22. Кондратьєва К.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / К.А. Кондратьєва ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – 217 с.
23. Максименцева Н.О. Правове забезпечення поводження з небезпечними відходами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; еколо-



гічне право; природоресурсне право» / Н.О. Максименцева ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 19 с.

24. Юрескул В.О. Правове регулювання поведінки з побутовими відходами в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.О. Юрескул ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 19 с.

25. Кронда О.Ю. Правове регулювання поведінки з радіоактивними відходами в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О.Ю. Кронда ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2012. – 18 с.

26. Ільїна Н.Л. Організаційно-правові засади забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові міст України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Н.Л. Ільїна ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.

27. Євстігнєв А.С. Правове забезпечення вимог екологічної безпеки в процесі приватизації земель в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / А.С. Євстігнєв ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 18 с.

28. Сушик О.В. Правові засади забезпечення радіаційної безпеки за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О.В. Сушик ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 20 с.

29. Ярчак В.В. Правове регулювання запобігання негативного впливу на довкілля об'єктів підвищеної екологічної небезпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.В. Ярчак Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого – Х., 2010. – 18 с.

30. Комарницький В.М. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.М. Комарницький ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – К., 2003. – 19 с.

31. Сіряк В.І. Правове забезпечення екологічної безпеки на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.І. Сіряк ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2008. – 19 с.

32. Шараєвська Т.А. Правове регулювання захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природо-

ресурсне право» / Т.А. Шараєвська ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – 19 с.

33. Шомпол О.А. Вдосконалення законодавства України про екологічну безпеку в контексті міжнародно-правових зобов'язань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О.А. Шомпол ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – 18 с.

34. Малишева Н.Р. Актуальні проблеми гармонізації законодавства у сфері екологічної безпеки України із вимогами та принципами міжнародного та європейського права. Проблеми права екологічної безпеки : [навч. посіб.] / [М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова та ін.] ; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна ; відп. ред. В.І. Андрейцев / – К. : Міністерство освіти і науки України; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, ДВНЗ «Національний гірничий університет». – Дніпро : НГУ, 2016. – С. 522-547.

35. Малишева Н.Р. Правове забезпечення екологічної безпеки Європейського Союзу. Проблеми права екологічної безпеки : [навч. посіб.] / [М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова та ін.] ; за заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна ; відп. ред. В.І. Андрейцев; Міністерство освіти і науки України; Київ. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. – Дніпро: НГУ, 2016. – С. 547-574..

36. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : навч. посіб. / А.П. Гетьман, М.В. Шульга, В.Л. Бредіхіна та ін. – Х.: Право, 2012. – 296 с.

37. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. – Дніпро: НГУ, 2016. – 575 с.

38. Краснова Ю.А. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні: монографія / Ю.А. Краснова. – К.: Алерта, 2013. – 304 с.

39. Краснова Ю.А. Проблеми формування системи права екологічної безпеки / Ю.А. Краснова // Сучасні досягнення наук аграрного, земельного та екологічного права [текст]: Збірник матеріалів круглого столу (24 травня 2013 року) / за ред. Шульги М.В., Саннікова Д.В. - 2013. – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національна академія правових наук України. – С. 129-130.

40. Бондар Л.О. Правове забезпечення екологічної безпеки / В підручнику: Екологічне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 272-297.

41. Балюк Г.І. Право екологічної безпеки / В підручнику: Екологічне право України. Академічний курс: Підручник. – Друге видання / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – С. 119-165.

42. Жолнович О.І. Правове забезпечення екологічної безпеки / Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. – К.: Ін Юре, 2010. – С. 119-136.